

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

ACHTERGRONDINFORMATIE VOOR DE LEERKRACHT

INHOUDSTAFEL

1. Wat is zwerfvuil eigenlijk?
2. Wat is het verschil tussen zwerfvuil en sluikstorten?
3. Wie veroorzaakt zwerfvuil?
4. En de gevolgen?
 - a. Sociaal
 - b. Ecologisch
 - c. Economisch
5. Zwerfvuilbeleid: zwerfvuil is niet meer van deze tijd!
6. Wie doet wat in Vlaanderen rond zwerfvuil?
7. Zwerfvuil en de verwerking van afval
8. De afbraaktijden van zwerfvuil
9. De rol van verpakkingen

BIJLAGEN

Bijlage 1: Studie van de sociologische, psychologische en andere motivatoren naar zwerfvuilgedrag / 14-05-2009 (synthese)

Bijlage 2: De 5 pijlers van het zwerfvuilbeleid in Vlaanderen

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

1. Wat is zwerfvuil eigenlijk?

Zwerfvuil is klein afval dat we vaak nonchalant en zonder erbij stil te staan op straat weggoien. Voorbeelden genoeg: sigarettenpeuken, kauwgom, etensresten, blikjes, plastic flesjes, tickets, papieren zakjes, kranten, tijdschriften, ... noem maar op. OK, meestal gaat het om kleine hoeveelheden, maar die vele kleintjes zorgen er wel voor dat onze straten vuil ogen. Vaak begint en eindigt de zwerftocht van het afval ook op de speelplaats, aan de bushalte of voor de schoolpoort.

2. Wat is het verschil tussen zwerfvuil en sluikstorten?

Zwerfvuil zijn kleine stukjes afval die vaak onbewust door burgers worden achtergelaten op het moment dat het afval ontstaat. Sluikstorten daarentegen is afval dat bewust op openbare plaatsen wordt achtergelaten, omdat degene die het veroorzaakt niet wil betalen voor dit afval of de moeite niet wil doen om het op een reglementaire wijze aan te bieden. Voorbeelden zijn: huishoudelijk afval dat in een klein zakje in een gemeentelijke vuilnisbak wordt gegooid, grotere stukken die worden achtergelaten (matrassen, koelkasten, ...), bouw- en sloopafval dat ergens wordt gedumpt, ...

3. Wie veroorzaakt zwerfvuil?

Iedereen en niemand. Want niemand gooit nog bewust zijn afval op straat, toch? Mja, toch ... We zijn goed bezig met z'n allen, maar het kan natuurlijk nog altijd beter. En het moet nog beter. Want met een kleine inspanning van ons allemaal zijn we binnenkort voorgoed verlost van rondslingerende peuken, klokhuizen, papiertjes, kauwgom en blikjes. En dat wil toch iedereen? Vraag jij je soms ook af waarom mensen afval op de grond gooien? Lees dan zeker de samenvatting van de studie van de sociologische, psychologische en andere motivatoren naar zwerfvuilgedrag. Je vindt deze synthese in bijlage 1.

4. En de gevolgen?

Zwerfvuil opruimen kost niet alleen een bom geld, maar ook veel tijd en inzet. Bovendien is zwerfvuil voor veel mensen een bron van ongenoegen. Geef toe, het is toch veel leuker wonen in een buurt zonder allerlei rommel op de grond.

Laten we eens een andere bril op onze snoet zetten om het zwerfvuilprobleem uit verschillende invalshoeken te bekijken. Deze indeling is zeker niet altijd eenduidig. Bepaalde aspecten kan je immers met meer dan één bril bekijken.

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

4.1 Sociaal

- Zwerfvuil roept een gevoel van onveiligheid en ergernis op.
- Mensen vinden het onaangenaam om in een vuile buurt te wonen of in een vuil park te wandelen. Het geeft ook meteen een slechte indruk van de omgeving.
- Zwerfvuil trekt niet alleen nog meer zwerfvuil aan, maar ook ongedierte en andere vormen van overlast, zoals wildplakken of verwaarlozing.
- Zwerfvuil wordt niet gesorteerd en de materialen kunnen dus niet gerecycleerd worden. Dit is ook nefast voor de mensen in het Zuiden. Het is immers daar waar de meeste grondstoffen gewonnen worden, vaak zonder aandacht voor de milieupact, de arbeidsomstandigheden of de woongebieden van de lokale bevolking.

4.2 Ecologisch

- Zwerfvuil zorgt voor bodem- en waterverontreiniging. De stoffen in het afval komen langzaam maar zeker vrij in de natuur en zo in de magen van dieren en horen daar niet thuis.
- Zwerfvuil is schadelijk voor dieren. Niet duidelijk genoeg? Denk bijvoorbeeld aan vogels met een maag vol peuken en plastic, herten met prikkeldraad rond hun gewei of schildpadden die vast komen te zitten in een plastic sixpack-verpakking.
- Zwerfvuil dat opgeruimd wordt, gaat naar de verbrandingsoven. Dit is de minst milieuvriendelijke manier om huis-houdelijk afval te verwerken in Vlaanderen.

Jammer, want zo kan een blikje bijvoorbeeld geen fietsonderdeel meer worden.

Als je dan weet dat de aluminiumproductie uit bauxiet de meest vervuilende stap is in de levenscyclus van een blikje, dan is het helemaal te gek dat we die grondstoffen zomaar letterlijk “weggoeien”.

4.3 Economisch

- Elk jaar kost het gemiddeld 517 euro per kilometer om alleen nog maar het zwerfvuil langs de Vlaamse gewestwegen en autosnelwegen op te ruimen. Niet alleen een bom geld dus, maar ook heel wat tijd en inzet. Dat geld van de belastingbetaler kunnen we uiteraard veel nuttiger besteden.
- Zwerfvuil wordt niet meer gerecycleerd, wat een verlies aan grondstoffen betekent.
- Bermmaaisel dat veel zwerfvuil bevat, is geen groenafval meer en kan dus niet meer gecomposteerd worden. Dit brengt ook hogere verwerkingskosten met zich mee.
- Als je zwerfvuil veroorzaakt en betrapt wordt, riskeer je een fikse boete (tot 400 euro).
- Waardevermindering van de omgeving (voor bijvoorbeeld toerisme, imago, handelaren van de gemeente, vastgoedwaarde, ...).

Niet min dus, die gevolgen. We moeten er even bij stilstaan dat dit afval er niet zomaar komt en dat niemand zijn verantwoordelijkheid uit de weg mag gaan om de strijd hiertegen op te nemen. Maar geen nood, mede dankzij jou en jouw leerlingen behoort zwerfvuil weldra tot het verleden!

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

5. Zwerfvuilbeleid: zwerfvuil is niet meer van deze tijd!

Het zwerfvuilbeleid is gebaseerd op 5 pijlers:

1. **Sensibilisatie en communicatie**
2. **Infrastructuur**
3. **Handhaving**
4. **Omgeving**
5. **Participatie**

Om de zwerfvuilproblematiek aan te pakken, is een samenspel vereist van deze pijlers. Ook om zwerfvuil op school uit te schakelen, is een geïntegreerde aanpak een 'must'. Met het lespakket rond zwerfvuil mikken we in de eerste plaats op de eerste pijler: sensibilisatie en communicatie. Meer weten? Raadpleeg bijlage 2 met uitgebreidere informatie over deze 5 pijlers.

Ook de overheid en het bedrijfsleven slaan de handen in elkaar. Samen zorgen zij voor een verbeterde afvalinfrastructuur, sancties bij overtredingen, sensibiliseringscampagnes, doelgroepgerichte acties en ondersteuning van lokale projecten. Allemaal initiatieven die elkaar versterken en het probleem steeds kleiner maken.

6. Wie doet wat in Vlaanderen rond zwerfvuil?

Het Vlaams beleid wordt gecoördineerd door de stuurgroep zwerfvuil Vlaanderen: OVAM, Fost Plus en de VVSG (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten).

Ophalen en opruimen, vegen, afvalbakken plaatsen, ... zijn taken die de gemeenten en intercommunales op zich nemen. Deze lokale besturen zijn belangrijke partners in de strijd tegen zwerfvuil. Wil je op school actie ondernemen tegen zwerfvuil, dan kan je dus terecht bij de gemeente voor materiaal (fluovestjes, handschoenen, zakken en grijpstokken) of financiële ondersteuning. Op www.indevuilbak.be vind je bovendien communicatiemateriaal (affiches en stickers) om jullie inspanningen aan iedereen te tonen! Daarnaast is er het netheidsnetwerk om lokale besturen en andere belanghebbenden te ondersteunen in hun aanpak van het zwerfvuilbeleid.

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

7. Zwerfvuil en de verwerking van afval

De eerste prioriteit is afvalpreventie. Kan je het afval niet voorkomen, probeer het dan zoveel als mogelijk te hergebruiken. Moet je toch iets weggooiden, sorteert het correct en dan wordt het afval gerecycleerd na de selectieve ophaling. Belandt jouw afval bij het restafval, dan wordt het verbrand met energierecuperatie. Huishoudelijk afval wordt sinds 2006 niet meer gestort in Vlaanderen. Deze optie blijft dus enkel beperkt mogelijk voor bedrijfsafval dat niet hergebruikt, gerecycleerd of verbrand kan worden.

Het Vlaams afvalbeleid volgt dit principe van de Ladder van Lansink en ook heel wat scholen, gemeenten, jeugdbewegingen, ... baseren zich hierop.

Opgelet: hergebruik recyclage

Recyclage

Je sorteert de verpakking in de juiste vuilniszak. Zo wordt het afval selectief opgehaald en komt het in de juiste recyclagefabriek terecht. Daar worden de grondstoffen verwerkt tot een nieuw product.

Hergebruik

Je gooit iets niet weg, maar geeft het een tweede leven. Denk aan de kringloopwinkel, oplaadbare batterijen, een herbruikbare stoffen tas of een wijnfles die je omtoert tot een mooie vaas. Glazen flessen met statiegeld zijn ook een voorbeeld van hergebruik.

8. De afbraaktijden van zwerfvuil

Hieronder vind je de afbraaktijden die OVAM hanteert. Mogelijks kan je via andere bronnen andere informatie vinden. Het is niet eenvoudig om er een aantal jaren op te plakken omdat er veel factoren een rol spelen: klimaat, weersomstandigheden, ondergrond, ... Deze afbraaktijden dienen dus als richtlijn beschouwd te worden.

kauwgom
20 tot 25 jaar

sigarettenpeuken
2 jaar

bananen- of sinaasappelschil
1 tot 3 jaar, afhankelijk van het weer

krant
van een paar dagen tot een half jaar

blikje van fris- of sportdrink

Een blikje is gemaakt uit twee materialen: aluminium en staal. Het deksel is gemaakt van aluminium en dat vergaat nooit. De rest van het blikje is gemaakt van staal en doet er 50 jaar over voordat het uiteen valt.

kartonnen drankbeker

minstens een half jaar. Als er nog een coating op zit (een soort plastic laagje), duurt het nog langer.

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

Plastic zwerfvuil, zoals een petfles van polyester of een koffiebeker van polystyreen

Plastics zullen niet volledig afbreken in de natuur, maar hoogstens in stukken uiteenvallen.

We lichten dit hieronder even toe:

De afbraaktijd van plastic is sterk afhankelijk van de samenstelling (soort plastic), de vorm en de omgevingsomstandigheden. Echte degradatie houdt in dat de polymeren tot hun afzonderlijke bouwstenen (heel vaak C, N, O) worden herleid. Dit gebeurt onder invloed van UV-straling, thermo-oxidatie, micro-organismen etc. In de natuur zijn er geen (biologische) processen die de atoombindingen in de klassieke polymeermoleculen kunnen afbreken. De plastics zullen dus niet volledig afbreken in de natuur, maar hoogstens in stukken uiteenvallen. Zo blijven ze bestaan als microplastics (kleiner dan 1 mm) of zelfs onzichtbare nanodeeltjes.

Microplastics zijn de veelkleurige stukjes plastic die je herkent in een handvol zand op het strand of in de oceaan. Wetenschappers onderzoeken momenteel de impact van deze microplastics op onze oceanen en het mariene milieu. In zee is volledige afbraak nog minder waarschijnlijk. De temperatuur is er lager, er is minder zuurstof en UV-straling. Wanneer het plastic terechtkomt in een anaërobe zone (zonder zuurstof) gaat afbraak nog trager (honderden jaren). Een van de meest taai kunststoffen is bv. nylon. Naar schatting zou een nylon vislijn 600 jaar nodig hebben om af te breken (bron: VLIZ).

Er zijn de laatste jaren ook plastics ontwikkeld die biodegradeerbaar zijn. Je herkent ze onder andere aan het Kiemplantlogo, het OK biodegradable logo of het OK compost logo van Vinçotte. Vaak leeft de misvatting dat deze biodegradeerbare plastics hét antwoord bieden tegen zwerfvuil. Biodegradatie is een natuurlijk proces dat tijd vraagt en sterk afhangt van de omgeving. In een labo kunnen omgevingsfactoren goed gecontroleerd worden, en kan men biodegradatie aantonen. In de natuur zijn de soorten omgevingen heel divers, veranderen de omgevingsfactoren vaak en is biodegradatie veel moeilijker vast te stellen. Het is dus niet zo dat alle biodegradeerbare plastics die in de bodem steken, op de grond liggen of in rivieren en de zee terechtkomen vlot vergaan. Ondanks het feit dat er strikte normen ontwikkeld zijn voor deze plastics resten toch nog heel wat vragen omtrent hun toepassing. Dat is iets waar men zich nu in Europese context over buigt.

Plastic zwerfvuil is een fenomeen van de late 20e eeuw. Om de afbraaktijden in de natuur te kunnen meten zijn op zijn minst lange termijnstudies nodig. Op dit moment zijn zo'n studies die de volledige afbraaktijd in natuurlijke omstandigheden kunnen meten onbestaande. Wel zijn er heel wat studies die de hoeveelheid plastic zwerfvuil op land en in zee in kaart brengen. Er wordt ook steeds meer onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van microplastics in het milieu.

Bronnen: Plastic Soup Foundation, NOAA (National Oceanic and Atmospheric Administration)

9. De rol van verpakkingen

De belangrijkste functie van een verpakking is het bewaren en beschermen van het product gedurende de hele keten van de fabrikant naar de gebruiker, over het vervoer en de tussentijdse opslag. Op die manier wordt vermeden dat een deel van het product verloren gaat of beschadigd raakt, wat een veel groter economisch en ecologisch verlies zou betekenen dan het verlies veroorzaakt door de verpakking.

Een goede verpakking is ook een garantie voor de gezondheid en de veiligheid van de consument. Ten slotte heeft de verpakking ook functies als het ter beschikking stellen van informatie, marketing, diversificatie en presentatie van de producten in aangepaste porties.

ZWERFVUIL IS NIET MEER CHILL

Hoe komt het dat we zoveel meer verpakkingen hebben dan vroeger?

De afgelopen 50 jaar is ons consumptiegedrag sterk veranderd. Alles moet lang vers blijven, gemakkelijk mee te nemen zijn, ... Dit heeft zo zijn gevolgen voor de verpakkingen. Ook de demografische ontwikkelingen spelen een belangrijke rol. Het gemiddelde gezin werd steeds kleiner in de loop der tijden, de levensverwachting steeg aanzienlijk en het aantal personen dat alleen woont, nam drastisch toe, waardoor de individuele verpakkingen belangrijker werden.

In de voorbije 30 jaar is het volume verpakkingsafval verviervoudigd en voor bepaalde materialen, zoals plastic, zelfs toegenomen met een factor 50. De opkomst van verpakkingen van PVC in de jaren '70 heeft de weg geopend voor de éénmalige verpakkingen die de meerderheid van de huidige verpakkingsmassa uitmaken.

De overheid versus de verpakkingsafvalberg

De verpakkingsafvalberg is zo groot geworden dat de overheid een pakket maatregelen heeft uitgevaardigd om de hoeveelheid afval terug te dringen en beter te beheren. Op Europees niveau is er een richtlijn die het preventieprincipe invoert, evenals de verplichting dat verpakkingen aan "essentiële vereisten" moeten beantwoorden. Ze stelt ook streefcijfers voorop inzake recyclage en nuttige toepassing. In België werd dit in 1997 vertaald in een Interregionaal Samenwerkingsakkoord dat een aantal verplichtingen vastlegt: 1) verplichte terugname van verpakkingsafval (voor recyclage en nuttige toepassing), 2) verplichte informatie over de hoeveelheid en de soorten verpakking die in de handel worden gebruikt, en 3) het verplicht opstellen van een preventieplan om de hoeveelheid verpakkingsmateriaal en de schadelijkheid ervan terug te schroeven. Deze verplichtingen zijn ten laste van de personen die verantwoordelijk zijn voor het in de handel brengen van de verpakte producten (= de verpakkingsverantwoordelijken/-industrie). Het is om die reden dat Fost Plus werd opgericht. Deze organisatie is in feite de aangestelde van de verpakkingsindustrie om te zorgen dat zij voldoen aan de wettelijk opgelegde verplichtingen. In België wordt die opgelegde "recyclage"norm ruimschoots gehaald, maar preventie blijft uiteraard de prioriteit.

De hoeveelheid verpakking die voortgebracht wordt door het consumeren van 10-uurtjes op school kan aanzienlijk zijn. Snacks en drankjes veroorzaken relatief veel verpakkingsafval. Kleinere porties voor eenzelfde hoeveelheid (bv. 5 brikjes van elk 20cl tegenover 1 brik van 1l) produceren zelfs tot 7 maal meer afval dan een grote verpakking. In meer dan 90% van de gevallen is er ook een rechtstreeks verband tussen de hoeveelheid verpakkingsafval en de prijs: hoe meer afval een product voortbrengt, hoe duurder het is. De kostprijs van de verpakking bedraagt voor voedingsproducten in verhouding tot de kostprijs van het eindproduct ongeveer 20%. Voor bepaalde luxeproducten loopt dit zelfs op tot meer dan 65%. Zo betalen we per persoon ongeveer 248 euro per jaar aan verpakkingen. Dat we in een wegwerpmaatschappij leven, is een vaststaand feit. Onze afvalberg blijft groeien met alle negatieve gevolgen voor mens en milieu. Er is een heuse mentaliteitsverandering voor nodig om hier iets aan te veranderen. Verpakking heeft zeker en vast zijn nut, maar we moeten hierin niet overdrijven. Dikwijls zijn er goede alternatieven. Iedere persoon moet hiervoor zijn verantwoordelijkheid opnemen door na te denken over zijn of haar aankoopgedrag. Soms zijn we al zoveel jaar gewoon om op een bepaalde manier te handelen dat we er niet meer verder bij nadenken. We denken niet na welk gevolg ons handelen heeft op de afvalberg en het milieu in het algemeen. Door een paar gewoontes te veranderen, kunnen we een groot verschil maken. Dikwijls gaat het om kleine inspanningen. Ze kosten ons weinig of geen moeite maar we vergeten ze ... Geen inspiratie? Denk aan een herbruikbare tas, kraantjeswater in een drinkbus, koekjes in een grote verpakking, glazen flessen met statiegeld, een brooddoos, stoffen zakdoeken, ... Niet moeilijk, toch? Door bewust te consumeren, kan je dus al heel veel afval voorkomen!

BIJLAGE 1

STUDIE VAN DE SOCIOLOGISCHE, PSYCHOLOGISCHE EN ANDERE MOTIVATOREN NAAR ZWERFVUILGEDRAG / 14-05-2009 (SYNTHESE)

1. In de loop van **Februari-Maart 2009**, werd een uitgebreide “kwalitatieve” (psychologische, antropologische) bevraging gerealiseerd, waarbij ongeveer 140 consumenten betrokken werden, met een mix qua geslacht, leeftijd, habitat, beroepsactiviteit en sociale klasse. Gegevens en informatie werden ingezameld zowel via **panelgesprekken**, als via **individuele gesprekken**. Bij dit laatste ging het om gesprekken met individuen die “op heterdaad” werden betrapt bij het produceren van zwerfvuil. Parallel werd een inzameling en doorlichting gerealiseerd van al wat beschikbaar is aan publicaties en onderzoeksrapporten omtrent de problematiek van zwerfvuil, ook buitenlandse.

- Er diende een diagnose geformuleerd te worden aangaande de psychologische en eventueel andersoortige factoren die zwerfvuilgedrag veroorzaken.
- Alles bij elkaar genomen werd dienaangaande een meer diepgaande en exhaustieve diagnose geformuleerd, in vergelijking tot wat aan beschikbaar bronnenmateriaal kon worden ingezameld. Met verregaande consequenties naar toekomstige acties en initiatieven toe. In het bijzonder via de aanbeveling te komen tot een “omgevingsgerichte” aanpak, eerder dan verder te gaan met een “doelgroepsgerichte”. En via de aanbeveling de triade “sensibilisering”, “infrastructuur” en “handhaving” uit te breiden tot “omgeving” en “participatie”.

2. Vanuit het gerealiseerde onderzoek kunnen verschillende profielen worden afgelijnd, zowel voor wat de “vervuilers” betreft als voor individuen die zich “correct” gedragen.

- Het grote volume zwerfvuil, blijkt daarbij te worden gegenereerd door **één welbepaalde subgroep, die wij als “gezelligheidszoekers” zouden willen omschrijven**: individuen die, telkens wanneer zij iets kwijt willen, het “onmiddellijke voordeel” van het eigen comfort en gemak laten primeren boven het één of andere “algemeen” en “maatschappelijk belang”.
- Wat ten aanzien van deze ruime groep individuen speelt, is het feit dat zij buitenshuis **met hun gedachten op de eerste plaats bij hun eigen activiteit en doelen zijn**. Zij zijn op weg van-naar. Zij hebben hun eigen plan. Zij dienen het één en ander te doen. En zéker wanneer zij zich “in groep” bewegen, bevinden zij in een **zelf geconstrueerde “luchtbel”** van een stemming en sfeer. Door dit alles, ontstaat een vorm van **“gezichtsvernaauwing”**, waarbij normen al buitengewoon sterk en dwingend moeten zijn, willen ze mee aanwezig zijn en als “maatschappelijke norm” **de bovenhand halen op het “onmiddellijke persoonlijke voordeel”**. Dat “onmiddellijke en persoonlijke voordeel”, is niets anders dan **snel en doeltreffend van soms “vies” en “hinderlijk” afval af te geraken én comfortabel in de eigen “luchtbel” en “activiteitenstroom”, te blijven zitten**.
- Het gaat geenszins om een “bewust” of “weloverwogen” gedrag. Het gedrag waartoe individuen komen, is én “egocentrisch” én “regressief”. **“Egocentrisch”**, omdat het eigen, persoonlijke en subjectieve belang en voordeel, centraal staat. **“Regressief”**, omdat het zwerfvuilgedrag ontwikkeld wordt ten behoeve van het bereiken en behouden van vormen van “plezier”, “gezelligheid”, “lekkere sfeer”.
- Het oogt als “kinderlijk” of “adolescent” gedrag. Maar ondanks het gegeven dat jongeren en adolescenten in uitgesproken zin tot deze subgroep behoren, blijkt het in wezen te gaan om een **in omvang steeds wisselende groep individuen**, met een steeds **wisselend gedrag**, afhankelijk van de omstandigheden. Ook “beginselvaste” en “gezagsgetrouwe” individuen, blijken zich zo occasioneel te onderwerpen aan de eigen dynamiek van deze subgroep en toch ook tot zwerfvuilgedrag te komen.

3. Zwerfvuilgedrag kan echter **onmogelijk uitpuittend worden verklaard vanuit een psychologische oriëntatie of toestand alléén**.

Uit de gerealiseerde bevraging en observatie blijkt uitdrukkelijk ook dat de norm rond zwerfvuil als dusdanig, **onvoldoende “krachtig”** is, om effectief te spelen, op het niveau van individuen die als het ware “opgesloten” zitten in hun “luchtbel” en “activiteitenstroom”. Dit in tegenstelling tot andere wettelijke- of fatsoensnormen en –regels waaraan

BIJLAGE 1

STUDIE VAN DE SOCIOLOGISCHE, PSYCHOLOGISCHE EN ANDERE MOTIVATOREN NAAR ZWERFVUILGEDRAG / 14-05-2009 (SYNTHESE)

individuen “buitenshuis” hun gedrag vlot blijken te conformeren, zoals bijvoorbeeld “verkeersregels”.

- In algemene zin is het al zo dat men het belang van en de noodzaak tot het respecteren van de norm, lager inschat dan het belang van en het respect voor andere wettelijke- en fatsoensnormen. Bijkomend spelen echter ook een aantal andere, specifieke elementen.
- De norm blijkt ook als behoorlijk **“onevenwichtig”** te worden ervaren en beleefd: men schat de impact van het eventueel foute eigen gedrag behoorlijk laag in ten overstaan van de grootte van een eventuele bestraffing, men stelt dat er “veel drukte en gedoe” is rond iets wat maar een “kleine” of “futiele” fout is ... wanneer men enkel en alléén maar denkt “per peuk” of “per kauwgom” die men zelf weggooit.
- En het gaat vooral om een norm die in het respecteren ervan, **“contraproductief”** kan werken en naar het individu toe, “risico’s” inhoudt of kan inhouden: de meerderheid van individuen ervaart en beleeft op dit ogenblik een situatie waarbij het correct wegwerken van klein afval “in de vuilbak”, juist datgene teweegbrengt wat men met “meteen zomaar weggooien” wenst te vermijden: contact met iets dat “vies en vuil is”, contact met iets wat “hinderlijk en schadelijk” is.

4. Wanneer individuen dan al zoeken naar een “onmiddellijk persoonlijk voordeel” onder de vorm van comfort en gemak, wanneer het ook zo is dat men in verregaande mate opgesloten zit in de eigen “luchtbel” en “activiteitenstroom” met dan nog een “zwakke” norm, dan **kan het ook niet anders dan dat allerhande “omgevingsvariabelen” bijkomend een negatief effect zullen sorteren.**

- Op de eerste plaats speelt dit onder de vorm van een **vaak “gebrekkige infrastructuur”**: vuilbakken blijken frequent niet aangepast te zijn aan hun omgeving en het type publiek dat er zich overwegend ophoudt, slecht onderhouden, overvol, zondermeer vies of weinig aantrekkelijk.
- Wat ook speelt is **het principe “vuil trekt vuil” aan**, in combinatie met de **beleving van “anonieme omgevingsgen”**: op plaatsen waar zwerfvuil ligt en zich ophoopt krijgen individuen al gemakkelijk het gevoel dat het “kan en mag”, binnen omgevingen die individuen als “anoniem” ervaren en beleven en ten aanzien waarvan het gevoel leeft dat “niemand er naar omkijkt” of dat ze “van niemand is” ... vallen eventuele remmingen of vormen van bezorgdheid en verantwoordelijkheid helemaal weg.

5. Wanneer wij vanuit deze diagnose moeten denken aan mogelijke acties en initiatieven, dan blijkt de klemtoon naar de toekomst toe duidelijk te moeten liggen op **“de omgeving”**, eerder dan op “doelgroepen”. Waarbij de drie tot nu toe voorop gestelde centrale thema’s (“sensibilisering”, “infrastructuur” en “handhaving”) **verruimd dienen te worden tot 5: aanvullend aandacht voor “de omgeving” en voor het beginsel van “participatie”.**

- **Op de eerste plaats en voor alles wordt het wel de zaak de “norm” rond zwerfvuil als dusdanig, terug “scherp” te stellen en te activeren:** duidelijk maken dat “niets” op de grond mag en “alles” in de vuilbak, communiceren rond het “waarom?” en “ten behoeve van wie en waarvoor?”, definiëren van een “algemeen belang” dat herkend en aanvaard kan worden als meer relevant en pertinent dan het onmiddellijke subjectieve voordeel, activeren en laten leven van de norm binnen die omgevingen waar individuen zich ophouden ...o.a. op de vuilbakken zelf.

De klassieke **“sensibiliseringsacties of -campagnes”** zoals die tot nu toe werden gevoerd, moeten worden behouden: **het is een absolute noodzaak dat het probleem blijvend “op de agenda” wordt gehouden** en dat **via deze weg duidelijk wordt gemaakt dat “iemand” zwerfvuil een “probleem” en “fout” vindt.** Wij achten het wel langzamerhand nodig, dat er werk wordt gemaakt van het opbouwen en vormgeven van een “sterk merk” dat in deze “autoriteit” uitstraalt, als identificator kan functioneren en alle actieve en/of belanghebbende partijen overkoepelt en qua aanpak en filosofie, stroomlijnt.

- Er dient, ons inziens, dringend werk te worden gemaakt van een **verbetering en weloverwogen aanpassing van de “infrastructuur”**. Binnen dit perspectief gaat het er om individuen een gereede kans en mogelijkheid te bieden hun afval doeltreffend én comfortabel, weg te werken. Het betreft alles wat te maken heeft met zowel de plaatsing, als met de vormgeving, de opvallendheid en zelfs aantrekkelijkheid van vuilbakken. Het impliceert de reiniging en het on-

BIJLAGE 1

STUDIE VAN DE SOCIOLOGISCHE, PSYCHOLOGISCHE EN ANDERE MOTIVATOREN NAAR ZWERFVUILGEDRAG / 14-05-2009 (SYNTHESE)

derhoud ervan. Het gaat om “maatwerk” in functie van de omgeving, de plaats, het dominante profiel van individuen die er “passant” zijn en hun type activiteit en consumptie.

- **“Handhaving”** is en blijft noodzakelijk. Ze dient echter meer zichtbaar, systematisch en continu te zijn. Het gevoel dient te worden gecreëerd dat er hoe dan ook een grote kans is dat men “gezien wordt”. Daarbij is het wel uitermate belangrijk ook te werken naar vormen van **“redelijke (alternatieve) bestraffing”** toe, teneinde uitingen van “blind verzet” te vermijden. En een belangrijke plaats in te ruimen voor vormen/strategieën van **“aanspreking”** of “peer-to-peer”-mobilisering, zoals bijvoorbeeld de bekende BOB-campagne.
- Naast het blijvend werken rond de polen “sensibilisering”, “infrastructuur” en “handhaving”, dienen “omgeving” en “participatie” vaste onderdelen en richtsnoeren te vormen.
- Er is nood aan acties en initiatieven **die ingrijpen op de “materiële omgeving” als dusdanig**: er moet werk worden gemaakt van en zorg worden gedragen voor een “propere en hele” omgeving. Daarbij gaat het om méér dan het bij voorkeur **“handmatig”** rein houden van straten, pleinen of parken. Het gaat ook om het ingrijpen op leegstand en andere fenomenen van verwaarlozing, om bloemen en groen, om straatverlichting, om veiligheid, of om bewoning. Plaatsen en omgevingen moeten duidelijk “geclaimd” worden. Individuen dienen het gevoel te krijgen dat de publieke ruimte “van iemand is”.
- Er is nood aan acties en initiatieven waarbij gewerkt wordt rond **“buurtwerking/participatie”** en het aanpakken van een probleem van zwerfvuil **gekaderd wordt binnen een “verder reikend doel”**.

6. Bovenstaande impliceert niet alleen acties en initiatieven die de vorm krijgen van **“maatwerk”** gericht op **“specifieke plaatsen/omgevingen”** en, via deze omweg, het type publiek dat er evolueert. Het betekent ook dat een **veelheid aan onderscheiden partijen** binnen een zwerfvuil-politiek/-aanpak zullen moeten samenwerken, rond duidelijk gedefinieerde doelstellingen én in functie van duidelijke klemtonen binnen elk van de vijf gedefinieerde centrale thema's: sensibilisering, infrastructuur, handhaving, omgeving en participatie. Het zwerfvuilbeleid is gebaseerd op 5 pijlers. Om de zwerfvuilproblematiek aan te pakken is een samenspel vereist van deze pijlers.

1. Sensibilisatie en communicatie: het uitsturen van boodschappen die tot een mentaliteitswijziging en gedragsverandering moeten leiden en die duidelijk maken dat zwerfvuilgedrag maatschappelijk onaanvaardbaar is. Voorbeelden: affiches, artikels in gemeentelijk infoblad, sensibilisatieborden op opgeruimde locaties, ...

2. Infrastructuur: de inrichting van de publieke ruimte, de plaatsing van recipiënten, de organisatie van de veeginspanningen, de planning en monitoring van de verschillende activiteiten die moeten bijdragen tot een propere leefomgeving, het gebruik van de netheidsbarometer, ...

3. Handhaving: dit omvat zowel positionele acties en het optreden van de GAS-ambtenaren als het toezicht door andere ambtenaren die al dan niet direct betrokken zijn bij het beheer van de openbare ruimte. De inspanningen rond handhaving moeten samenlopen met informatie en sensibilisatie. De handhaving heeft niet enkel tot doel de werkelijke of veronderstelde pakkans voor overtreders te verhogen. Zij dient ook bij te dragen aan het beeld van de inzet en het belang voor het lokale bestuur van propere straten en pleinen.

4. Omgeving: anders dan bij de pijler infrastructuur gaat het hier niet over elementen zoals vuilnisbakken, veegplannen of dergelijke meer, maar wel over de materiële omgeving die zwerfvuilgedrag kan uitlokken of begunstigen: leegstand, verloederding, anonimiteit, allerhande vormen van schade en verwaarlozing, ... De gekozen locaties, in het bijzonder de zogenaamde iconplaatsen, zijn hier bepalend voor de aanpak, die vertrekt vanuit een gedegen analyse.

5. Participatie: aanspreken van buurtbewoners, vrijwilligers, verenigingen, of andere groepen georganiseerde burgers op hun verantwoordelijkheid en initiatieven ontwikkelen die de betrokkenheid bij de publieke ruimte verhogen en aansporen tot een actieve medewerking aan het realiseren én behouden van de netheid ervan. Het moet het eigenaarschap van

BIJLAGE 1

STUDIE VAN DE SOCIOLOGISCHE, PSYCHOLOGISCHE EN ANDERE MOTIVATOREN NAAR ZWERFVUILGEDRAG / 14-05-2009 (SYNTHESE)

bewoners, handelaars en overheden op een bepaald deel van de openbare ruimte benadrukken of herbevestigen en zo duidelijk maken, zeker naar passanten toe, dat die 'van iemand' is. Bijvoorbeeld: buurtacties organiseren, ambassadeurs creëren, gepersonaliseerde affiches, sociale controle door eigen personeel ...